

Апісанне

кантрольных вымяральных матэрыялаў для рэспубліканскай кантрольнай работы па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» (X клас, 2018/2019 навучальны год)

1. Прызначэнне рэспубліканскай кантрольнай работы

Рэспубліканская кантрольная работа (далей – РКР) па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» праводзіцца ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ў адпаведнасці з загадам Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь¹ з мэтай выяўлення ўзроўню адукацыйных дасягненняў вучняў X класа. Фактары, якія аказваюць уздзеянне на засваенне вучнямі зместу адукацыі па дадзеным вучэбным прадмеце, вывучаюцца шляхам анкетавання ўдзельнікаў адукацыйнага працэсу.

Вынікі РКР могуць выкарыстоўвацца настаўнікамі-прадметнікамі для ўдасканалення метадыкі выкладання беларускай мовы; спецыялістамі павышэння кваліфікацыі і падрыхтоўкі кадраў; кіраўнікамі ўстаноў адукацыі і органамі выканаўчай улады, якія ажыццяўляюць дзяржаўнае кіраванне сістэмай адукацыі, для прыняцця рашэння па ўдасканаленні кіравання якасцю адукацыі.

2. Дакументы, якія вызначаюць змест рэспубліканскай кантрольнай работы

Змест РКР распрацаваны ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для X класа².

3. Падыходы да адбору зместу і распрацоўкі структуры рэспубліканскай кантрольнай работы

Пералік элементаў зместу адукацыі па вучэбным прадмеце, якія правяраюцца ў ходзе РКР, прадстаўлены ў кадыфікатары (Дадатак 1).

Адбор матэрыялу кантрольнай работы ажыццяўляўся ў адпаведнасці з:

- аб'ёмам вучэбнага матэрыялу, які павінен быць вывучаны вучнямі да 12.02.2019 года ў адпаведнасці з прыкладным каляндарна-тэматычным планаваннем³, рэкамендаваным навукова-метадычнай устаноў «Нацыянальны інстытут адукацыі» Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь;

- асноўнымі патрабаваннямі да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, прадугледжанымі вучэбнай праграмай па вучэбным прадмеце «Беларуская мова».

Дэманстрацыйны варыянт кантрольнай работы, які дапамагае атрымаць уяўленне пра структуру, колькасць, форму заданняў, узровень іх складанасці, прадстаўлены ў Дадатку 2.

¹Загад №695 ад 17.09.2018 г. «Об изучении качества общего среднего образования в 2018/2019 учебном году».

²Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для X–XI класаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (базавы ўзровень). – Мінск: НМУ «Нацыянальны інстытут адукацыі», 2017. – С. 3–10.

³Беларуская мова і літаратура: прыкладнае каляндарна-тэматычнае планаванне. – Мінск: НІА: Аверсэв, 2018. – 112 с.

4. Структура і змест рэспубліканскай кантрольнай работы

Кантрольная работа складаецца з 10 рознаўзроўневых заданняў:

- 2 заданні з выбарам аднаго правільнага адказу з 5 прапанаваных адказаў (I узровень засваення вучэбнага матэрыялу);
- 2 заданні з выбарам двух правільных адказаў з 5 прапанаваных адказаў (II узровень засваення вучэбнага матэрыялу);
- 2 заданні на ўстанаўленне адпаведнасці паміж элементамі двух мностваў (III узровень засваення вучэбнага матэрыялу);
- 2 заданні з кароткім адказам (IV узровень засваення вучэбнага матэрыялу);
- 2 заданні з разгорнутым адказам (V узровень засваення вучэбнага матэрыялу).

Размеркаванне заданняў кантрольнай работы па асноўных раздзелах вучэбнага прадмета «Беларуская мова» прадстаўлена ў табліцы 1.

Табліца 1 – *Размеркаванне заданняў па асноўных раздзелах вучэбнай праграмы «Беларуская мова»*

	Раздзелы вучэбнай праграмы	Колькасць заданняў
1.	Фанетыка і арфаэпія	1
2.	Пунктуацыя	1
3.	Лексіка. Фразеалогія	1
4.	Арфаграфія	1
5.	Тэкст	1
6.	Марфемная будова слова	1
7.	Маўленне	1
8.	Словаўтварэнне	1
9.	Культура маўлення	1
10.	Усе раздзелы	1
	Усяго	10

У табліцы 2 прыведзена размеркаванне заданняў кантрольнай работы ў адпаведнасці з уменнямі, якія правяраюцца.

Табліца 2 – *Размеркаванне заданняў кантрольнай работы ў адпаведнасці з уменнямі, якія правяраюцца*

	Асноўныя ўменні	Колькасць заданняў
1.	Аналізаваць тэксты розных тыпаў і стыляў маўлення. Вызначаць адрасата і мэтанакіраванасць, тэму і асноўную думку тэксту, даваць загаловак, дзяліць тэкст на часткі, вызначаць віды і сродкі сувязі сказаў і частак у тэксце, выдзяляць апорныя (ключавыя) словы, словазлучэнні, сказы	2
2.	Валодаць арфаэпічнымі і акцэнталагічнымі нормамаі	1
3.	Валодаць арфаграфічнымі нормамаі	1
4.	Валодаць лексічнымі нормамаі	1
5.	Валодаць словаўтваральнымі нормамаі, вызначаць марфемы	2
6.	Валодаць пунктуацыйнымі нормамаі	1
7.	Знаходзіць і выпраўляць парушэнні норм беларускай літаратурнай мовы ў чужым маўленні, устанаўліваць прычыны парушэння норм	1
8.	Ствараць уласныя пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў	1
	Усяго	10

5. Час і ўмовы выканання рэспубліканскай кантрольнай работы

На выкананне РКР адводзіцца 45 хвілін. Адказы на заданні кантрольнай работы запісваюцца на «Бланку адказаў».

6. Дадатковыя матэрыялы і абсталяванне

У час кантрольнай работы не дазваляецца карыстацца мабільнымі тэлефонамі, вучэбнымі дапаможнікамі, рабочымі сшыткамі.

Дэмаверсія

**Кадыфікатар элементарнага зместу
па вучэбным прадмеце «Беларуская мова»,
якія правяраюцца ў ходзе РКР
(X клас, 2018/2019 навучальны год)**

КОД тэмы, элемента	Уменні, якія правяраюцца
1. Маўленне	
<i>Вучань умее:</i>	
1.1	размяжоўваць маналагічнае і дыялагічнае маўленне
1.2	адэкватна ўспрымаць пісьмовае маўленне, чытаць тэксты розных стыляў
2.Тэкст	
<i>Вучань умее:</i>	
2.1	вызначаць адрасата і мэтанакіраванасць, тэму і асноўную думку тэксту
2.2	даваць заглавак, дзяліць тэкст на часткі
2.3	вызначаць віды і сродкі сувязі сказаў і частак у тэксце, выдзяляць апорныя (ключавыя) словы, словазлучэнні, сказы
2.4	аналізаваць, рэдагаваць і ствараць тэксты розных тыпаў маўлення
3.Фанетыка і арфаэпія	
<i>Вучань валодае:</i>	
3.1	арфаэпічнымі нормамаі
3.2	акцэнталагічнымі нормамаі
4.Арфаграфія	
<i>Вучань валодае арфаграфічнымі нормамаі:</i>	
4.1	правапіс галосных о, э, а
4.2	правапіс галосных е, ё, я
4.3	правапіс спалучэнняў галосных у запазычаных словах
4.4	правапіс прыстаўных галосных, прыстаўных і ўстаўных зычных
4.5	правапіс у і ў
4.6	правапіс д і дз, т і ц
4.7	правапіс падоўжаных зычных
4.8	правапіс некаторых спалучэнняў зычных
4.9	правапіс мяккага знака і апострафа
4.10	правапіс вялікай і малой літар
4.11	правапіс правапіс слоў разам, праз злучок і асобна
4.12	правапіс прыставак, якія заканчваюцца на зычны
4.13	правапіс і, ы, й пасля прыставак
5.Лексіка. Фразеалогія	
<i>Вучань умее:</i>	
5.1	вызначаць лексічнае значэнне слоў; размяжоўваць адназначныя і мнагазначныя словы, прамое і пераноснае значэнні слоў
5.2	падбіраць да слоў сінонімы, антонімы
5.3	выяўляць у сказах, тэкстах фразеалагізмы, разумець іх значэнні, вызначаць сінтаксічную і сэнсава-стылістычную ролю

6. Марфемная будова слова. Словаўтварэнне	
<i>Вучань умеє:</i>	
6.1	вызначаць у словах марфемы
6.2	адзначаць спосабы ўтварэння слоў
<i>Вучань валодає:</i>	
6.3	словаўтваральнымі нормамаі
7. Пунктуацыя	
<i>Вучань валодає пунктуацыйнымі нормамаі:</i>	
7.1	знакі прыпынку ў канцы сказа
7.2	працяжнік паміж дзейнікамаі і выказнікамаі
7.3	знакі прыпынку ў сказах з аднароднымі членамаі
7.4	знакі прыпынку ў сказах са звароткамаі
7.5	знакі прыпынку пры пабочных словах, словазлучэннях і сказах
7.6	знакі прыпынку ў сказах з адасобленымі членамаі сказа
7.7	знакі прыпынку пры параўнальных зваротах
7.8	знакі прыпынку паміж часткамаі ў складаназлучаных сказах
7.9	знакі прыпынку паміж часткамаі ў складаназалежных сказах
7.10	знакі прыпынку паміж часткамаі ў бяззлучнікавых складаных сказах
7.11	знакі прыпынку паміж часткамаі ў складаных сказах з рознымі відамаі сувязі частак
7.12	знакі прыпынку ў канструкцыях з чужой мовамаі; пунктуацыйнае афармленне цытат
8. Культура маўлення	
<i>Вучань умеє:</i>	
8.1	знаходзіць і выпраўляць парушэнні норм беларускай літаратурнай мовы ў чужым маўленні, устанаўліваць прычыны парушэння норм; карыстацца стылістычнымі магчымасцямі лексікі і фразеалогіі
8.2	ствараць пісьмовы тэкст пэўнага функцыянальнага стылю з улікам сферы выкарыстання, мэты, умоў зносін, адрасата, тыпу маўлення

**Дэмаверсія
рэспубліканскай кантрольнай работы
па вучэбным прадмеце «Беларуская мова»
(X клас, 2018/2019 навучальны год)**

Рэкамендацыі па выкананні кантрольнай работы

Кантрольная работа складаецца з 10 заданняў. У заданнях 1, 2 патрабуецца выбраць і запісаць правільны варыянт адказу ў выглядзе лічбы; у заданнях 3, 4 – два правільныя варыянты ў выглядзе дзвюх лічбаў; у заданнях 5, 6 – правільныя варыянты ў выглядзе спалучэння літар і адпаведных лічбаў. Заданні 7, 8 трэба выканаць і запісаць адказы. У заданні 9 трэба знайсці маўленчыя памылкі ў выказваннях і запісаць выказванні без памылак. Заданне 10 патрабуе запісу ўласнага выказвання па прапанаванай маўленчай сітуацыі. Уважліва чытайце ўмову кожнага задання. На выкананне кантрольнай работы адводзіцца 45 хвілін.

Выконваць заданні кантрольнай работы можна ў любым парадку. Калі не ведаеце, як выканаць заданне, прапусціце яго і пераходзьце да наступнага. Пры наяўнасці часу пасля выканання ўсёй кантрольнай работы можна вярнуцца да прапушчаных заданняў.

Пры выкананні кантрольнай работы дазваляецца карыстацца чарнавіком. Запісы ў чарнавіку правярацца і ацэньваюцца не будуць.

Не дазваляецца карыстацца мабільнымі тэлефонамі, вучэбнымі дапаможнікамі, дапаможнікамі для вучняў, рабочымі сшыткамі.

Адказы акуратна, разборліва запісваюцца на бланку адказаў справа ад нумара адпаведнага задання.

Перш чым здаць бланк адказаў, упэўніцеся, што перанесены ўсе неабходныя адказы.

Прачытайце тэкст і выканайце заданні да яго.

Як навучыцца казаць «не»

1) Часта бывае, прапануюць тое, што рабіць не хочацца. 2) Што рабіць? 3) Як навучыцца правільна адмаўляцца?

4) Па-першае, выкарыстоўвай фразу «Я б хацеў дапамагчы, але не магу гэта зрабіць зараз».

5) Запрашае цябе крыўдлівая аднакласніца пагуляць у **новыя** камп'ютарныя гульні, ад якіх у цябе ўжо вочы баляць, а ты скажы __ Не магу. 6) Баюся, што ў мяне праблемы са зрокам. 7) Хачу даць вачам адпачыць. 8) Дзяўчынка ацэніць тваю праўдзівасць і не будзе крыўдзіцца.

9) Па-другое, упэўнена скажы «не» без ніякіх тлумачэнняў, калі адчуваеш, што ад цябе патрабуюць чаго-небудзь нахабнага. 10) Напрыклад: гультай Сцёпка ўсімі праўдамі і няпраўдамі ўпрошвае падзяжурцы чарговы раз замест яго ў класе ці падазроны тып на вуліцы просіць пазычыць «на хвілінку» мабільны. 11) У такіх выпадках нічога не тлумач, а ўпэўнена скажы «не».

12) Галоўнае, запомні: уменне казаць «не» ні ў якім разе не распаўсюджваецца на просьбы мамы і таты, дапамогу бабулі і дзядулі, на тое, каб своєчасова рабіць урокі.

Паводле Л. Дранько-Майсюка.

1. Адзначце фанетычную з'яву, якая назіраецца ў слове просьба:

- 1) прыпадабненне гукаў па мяккасці;
- 2) прыпадабненне свісцячага гука да шыпячага;
- 3) прыпадабненне шыпячага гука да свісцячага;
- 4) азванчэнне глухога гука перад звонкім;
- 5) аглушэнне звонкага гука перад глухім.

2. Адзначце, які знак (якія знакі) прыпынку прапушчаны ў 5-м сказе тэксту:

- 1) працяжнік і двукоссе;
- 2) працяжнік;
- 3) двукроп'е;

- 4) двукроп'е і двукоссе;
- 5) двукоссе.

3. Адзначце два выразы, якія з'яўляюцца сінонімамі да слова *своечасова* (12-ы сказ):

- 1) час ад часу;
- 2) у час;
- 3) тэрмінова;
- 4) у тэрмін;
- 5) хутка.

4. Адзначце два словы, напісанне якіх адпавядае правілу «Правяпіс *е, ё, я*»:

- 1) лягчэй;
- 2) пагуляць;
- 3) ніякі;
- 4) крыўдлівая;
- 5) дзядуля.

5. Устаноўце адпаведнасць паміж левым і правым слупкамі табліцы. Выберыце, які з выказаў перадае тэму, які – асноўную думку, а які – падтэму тэксту. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літары і адпаведнай лічбы (напрыклад: А4Б2В1). Літары павінны ісці ў алфавітным парадку.

А. Тэма тэксту – ...	1) Як навучыцца казаць «не».
Б. Асноўная думка тэксту – ...	2) Упэўненае «не» без ніякіх тлумачэнняў.
В. Падтэма тэксту – ...	3) Дзяўчынка ацэніць тваю праўдзівасць і не будзе крыўдзіцца.
	4) Трэба ўмець адмаўляцца правільна.

6. Устаноўце адпаведнасць паміж словамі і іх марфемнай будовай. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літары і адпаведнай лічбы (напрыклад: А5Б1В3). Літары павінны ісці ў алфавітным парадку.

А. запросіць	1) прыстаўка, карань, суфікс, суфікс
Б. падрыхтаваць	2) прыстаўка, карань, суфікс, канчатак
В. правільна	3) карань, суфікс, канчатак
	4) прыстаўка, карань, канчатак
	5) карань, суфікс, суфікс

7. Запішыце, да якога стылю і тыпу належыць прыведзены тэкст.

8. Ад выдзеленага ў 5-м сказе слова ўтварыце прыставачна-суфіксальным спосабам дзеяслоў, які мае значэнне 'замяніць устарэлае чым-небудзь новым'. Запішыце яго. Ад запісанага дзеяслова пры дапамозе формаўтваральных марфем (суфікса і канчатка) утварыце дзеепрыметнік залежнага стану прошлага часу мужчынскага роду.

9. Знайдзіце і выпраўце ў выказваннях маўленчыя памылкі. Правільныя сказы запішыце.

1. Паша валодаў добрымі адносінамі з усімі вучнямі не толькі класа, але і школы.
2. Ісці па глінянай дарозе было вельмі цяжка.
3. Важна разгульвае па вуліцы мясцовы аграном.

4. Шмат твораў стварыў для дзяцей Васіль Вітка.
5. Віктар сумаваў, ён адчуваў сябе адзіночным чалавекам.

10. Уявіце сітуацыю. Напрыклад, кліча сябар (сяброўка) ужо ў каторы раз глядзець вядомы фільм. Прапануйце не менш за два варыянты адмовы, каб не пакрыўдзіць сябра: пакажыце, што заняты больш важнай справай. Складзіце і запішыце тэкст (5-7 сказаў), дайце загаловак.

Дэмаверсія